Qafqaz Beynəlxalq Münasibətlər və Strateji Araşdırmalar Mərkəzi
QAFSAM
Caucasian Center for International Relations and Strategic Studies

S-400 Krizi ve Türkiye'nin Batı'dan Uzaklaşması

Şanlı Bahadır Koç

Belki ara formüllerle uzatılması ve ertelenmesi mümkünse de önümüzdeki birkaç ay içinde belli bir netliğe kavuşması muhtemel gibi görünen Türkiye'nin S-400 macerası konusuna birbiriyle ilişkili kabaca iki (teknik ve stratejik) açıdan bakılabilir:

Türkiye'nin savunma sistemi ihtiyacı, bu konuda müttefiklerinden beklediği gerekli ve "hakkı olan" ilgi ve desteği tam görmemiş olması
farklı savunma sistemleri arasında performans-fiyat karşılaştırması
alternatifler arasında teknoloji transferi konusunda ne kadar gerçekçi olduğu açık olmayan vaat ve beklenti farkları
diğer silah sistemleri ile ve ittifakla uyum meselesi
performansı ile ilgili bazı soru işaretleri olsa da son tahlilde S-400'den çok daha (20 kat?) önemli, merkezi, uzun vadeli, maliyetli bir silah olan F-35 için yarattığı (iddia edilen?) komplikasyon
ABD'nin elinden oldukça iyi bir silah müşterisini kaybetmek istememesi
Bunların da ötesinde,

Türkiye'nin Batı ile problemli ilişkisi, kendini Batı'nın gerçek, tam, gerçek, kalıcı, kurucu bir üyesi olarak hissedememesi, müttefiklerin birbirlerine yapmayacağı birçok yanlışı Türkiye'ye yapabilmeleri
Ankara'nın kendine yeni, çeşitlendirici ortaklıklar araması
Rusya ile Türkiye'nin hem yüzyıllara varan rekabet, çatışma ve güvensizliği, ama öte yandan da, iki ülkenin kendilerini Batı'nın dışında, farklı ve onun tarafından itilip katılmış hissetmeleri
ekonomileri arasında bir parça da olsa tamamlayıcılık olması
Türkiye'nin, 1) tarihinin genelinden farklı olarak, 2) herhalde kısmen artık ortak kara sınırı olmadığı için, son 25-30 yıldır (doğru veya yanlış şekilde) Rusya'dan ciddi bir askeri tehdit algılamaması
ikisinin de (farklı derecelerde de olsa) otoriter sistem ve liderlere sahip olmaları
birbirlerinin sistemlerini eleştirmekten kaçınmaları ve hatta birbirlerini taklit etmeleri
FETÖ ve kısmen PKK konusunda Rusya'nın Türkiye'ye Batı'dan daha anlayışlı yaklaşması. Bu çok temel ve bariz gerçek ne kadar tekrarlansa yeridir: 1) Türkiye'de 3 yıl önce bir darbe girişimi oldu ve ABD en az %95 ihtimalle bunu önceden biliyor olmasına rağmen haber vermedi. ABD'nin darbenin bir şekilde yakınında olma ihtimalini saymıyorum bile. 2) Ayrıca 4 yıldır PKK'ya göstere göstere çok ciddi destek, koruma, meşruiyet, silah, cephane, istihbarat, PR, cesaret, umut verdi. Bu iki çok önemli gerçeği kendimize her gün tekrarlamazsak Türk tarafındaki güvensizlik ve rahatsızlığı ve S-400 konusunda bu kadar

ısrar edilmesini tam anlayamayız. (Bunu demek S-400 kararını desteklemek olarak da görülmemeli elbette).
ABD Menbiç gibi sınırlı bir konuda bile ayak sürerken Moskova'nın Suriye'de pazarlığa, alvere, uzlaşmaya ve Türkiye'ye şartlı, sınırlı ve geçici de olsa alan açmaya açık bir görüntü çizmesi ve genelde verdiği sözlere bağlı kalması.
Elbette Türkiye ile Rusya arasında yine Suriye'den başlayarak çok sayıda farklılık, çelişki ve çıkar çatışması olduğunu unutmamak da gerekiyor.

Türkiye'nin Batı ittifakı içindeki yeri sorunlu, asteriksli ve hatta biricik. Kalıcı olmayabilir. Öyle olduğunu varsaymak gerçekçi ve sorumlu olmaz. Ama Ankara için **diğer seçeneklerin de yetersizlik, sorun, sakınca ve riskleri** var. Türkiye Batı'dan ayrılacak olsa onu kollarını açarak bekleyen benzer büyüklük, güç ve çekicilikte başka bir ittifak yok. Tüm sakıncalarına rağmen Batı'nın içinde olmaya devam etmenin avantajları da var. S-400 meselesi tüm bu farklılıkların göbeğinde filizlendi ve büyüdü. Türkiye bir süredir belli belirsiz salıncak ülke olma fikriyle flört ediyor ve kısmen de pratikte o tür bir ülke gibi davranıyor, davranmaya çalışıyor. Bir ittifakın üyesiyken **"salıncak"** olmaya karar veren devletin geçiş sürecini çok hassas yürütmesi gerekir.

1) Bu devletin taraf değiştirmesi bölgesel ve hatta küresel dengeleri etkileyecekse,

2) Bu konuda içeride önemli derecede görüş birliği yoksa,

3) Ayrılmak istenen tarafın elinde salıncağa karşı güçlü cezalandırıcı kartlar varsa,

4) Gideceği tarafta kısa ve uzun vadede neyle karşılaşacağını tam bilmiyorsa o zaman bu süreç epey buhranlı ve hatta yıkıcı olabilir. Ayrıca,

5) Bir süre sonra iki taraf arasında kendi iradesi dışında "pin pon topu gibi gidip gelme" riski olabilir.

6) İki tarafın patronları onayın ve hatta bilgin bile olmadan senin hakkında, senin üzerinden, sana rağmen pazarlık yapabilirler.

7) "Dayakçı (olduğunu düşündüğün) bir kocadan" kaçayım derken kendini "dayakçı iki kocanın" kapris ve istekleriyle boğuşurken bulabilirsin**.**

8) "Salıncak" ("swing") devlet olmak, 'kim bana daha fazla güzellik yapacak?' diye sorulduğunda iyi ve bol cevap alınabiliyorsa iyidir, 'kim bana daha çok kötülük yaparak reddedilişini cezalandırır' sorusuna korkutucu yanıtlar alıyorsan tehlikeli olabilir.

9) "Reddedilenin" keseceği ceza "tercih edilenin" sağlayacağı imkanlardan büyükse salıncak devlet olmak pek de parlak bir şey olmayabilir.

10) İki taraf arasında gidip gelirken her seferinde manevra alanının artacağına azalabilir.

11) Ayrıca tam salıncak devlet olmakla, kısmi salıncak devlet olmak arasında da önemli fark olabilir. Ya da belki daha sağlıklı bir sınıflandırma, "öbür tarafa geçebilir" salıncak devletle, buna niyeti olmayan ama ilişkilerini çeşitlendirmekte ısrar eden "salıncak olmayan 'araştırıcı' devlet şeklinde olmalı.

"Salıncak" ya da "araştırıcı, yarı bağlantısız" devletolmanın doğası, zorlukları, bedelleri, riskleri, getirileri, türleri, gerekleri, buna geçişin ve bunu yürütmenin inceliklerinin titiz, objektif, dürüst, bilgili ve bağımsız olarak etüd eden, hem teorik/kavramsal/modelsel, hem de tarihi örnekler tartışan Türk kamuoyuna yansımış hiçbir analitik çalışmadan haberdar değiliz. Devletin içinde bu tür bir çalışma yapılmış olabilir ama malum nedenlerle bunun da yeterince "kaliteli" olduğunu düşünmek kolay değil. Türkiye'nin Batı'dan kopma niyeti ve çabası içinde olduğu düşünülürse, ya da sadece bu görüntü bahane edilerek Türkiye'ye ciddi cezalar kesilebilir. Taraf değiştireceksen de ya da kendini kısmen de olsa "çemberin dışına atacaksan" da belki bunu **hızlı ve sürpriz bir şekilde yapmalısın**, çünkü aksi takdirde ayrılmayı düşündüğün kanat bunu **1) engellemek, 2) zorlaştırmak, 3) caydırmak ve 4) cezalandırmak** için zaman ve imkan bulabilir **ve 5) karşı plan/insiyatif geliştirebilir**. Aslında daha yakından bakmak lazım ama, örneğin Enver Sedat'ın Sovyetleri bırakıp ABD tarafına geçişi böyle karşı tarafa pek imkan vermeyecek hız ve gizlilikte olmuştu. Bağlamlar farklı olsa da mesela De Gaulle Fransası, Willy Brandt Almanyası'nın kendilerine ABD'den kısmen de olsa bağımsız alan açma çabalarını "çalışmak" da bu konuda bize mütevazi bazı getiriler sağlayabilir.

S-400 normalde oldukça etkili bir savunma sistemi olabilir ama bu etkisi (olur da ABD ikna edilerek alınması halinde) herhalde **F-35'lerle entegre** olacak Türkiye ve NATO radarlarına bağlı olmayacağı için oldukça sınırlı kalabilir. Ayrıca ABD'ye S-400'lerin (İsrail'in endişelerini savuşturmak için?) güney sınırlarımızdan uzak tutulacağı sözü verilirse bu da bu silahın etkisini, esnekliğini, fiyat-stratejik getiri rasyonunu olumsuz şekilde etkileyecektir. Daha hesaplı olması tercih edilmesinde önemli bir faktör olan S-400'ler böylelikle o kadar hesaplı olmayan bir hale gelebilir. Bu sistemin 15 Temmuz tecrübesinden hareketle sadece Ankara'da Saray'ı korumak için alınacağı iddiasını çürütmeye/eleştirmeye çalışmaya bile değmez. Türkiye ile Rusya'nın S-400 anlaşmasında **teknoloji transferi** maddesi de var mı? Muğlak biçimde mi var, net olarak mı? Ne kadar ve hangi düzeyde? Bunları bilmek iyi olurdu. S-400'ler (bu konuda uzman olmasak da) Patriotlar'dan menzil ve sanki performans olarak daha üstün gibi görünüyor. S-400'ün fiyatı da belirgin derece daha düşük. Rusya füzesinin satımını kolaylaştırmak için **kredi** de veriyor. Ayrıca Erdoğan bunu uydurmadı ya da yanlış anlamadıysa "ağzımıza bal çalmak için" **S-500'leri** de beraber yapabileceğimize dair umut verilmiş gibi. Rusya'ya S-400'ler için **avans verdik** ve anlaşmadan Rusya'nın kusuru olan bir mesele olmadan vazgeçersek o parayı da kısmen ve bir süre için de olsa "unutmak" gerekebilir.

Ama NATO ve ABD bu silahın **ittifak sistemi ile entegre edilemeyeceği**ni söylüyor. Burada esas çıkış noktası Ankara'yı vazgeçirmekse de teknik anlamda S-400'ün F-35'in veri güvenliği için risk olduğunu söylerken çok haksız olmayabilirler. Ruslar Suriye'deki üslerini korumak için S-400 bulunduruyorlar ve İsrail F-35'leri bir süredir onun görüş alanında operasyon yapıyor (benzer durum Baltıklar için de geçeri olabilir) ama **aynı ülkenin bu iki sistemi aynı anda ve sürekli olarak kullanmasının yaratacağı veri güvenliği riski** gerçekten de bunun ötesinde olabilir. Türkiye bu konuyu araştırmak için bir **komisyon** kurmayı önerdi ama ABD tarafı duymazlıktan geldi. İşte bu ilginç. Teknik anlamda argümanınıza güveniyorsanız bunu yapmamanız gerekir belki de. Bir ihtimal ABD bunu son

anda başka acıtıcı adımlarla beraber havuç olarak ortaya atıp S-400'ün tesliminin ertelenmesini planlıyor olabilir. Veya ABD komisyon teklifini bir tür şımarıklık ve kendine güven gösterisi yapmak için reddetmiş olabilir. Görünen **ABD'nin de bu süreci iyi yönetemediği** şeklinde. Trump ile ABD milli güvenlik kurumları arasındaki çekişme, Trump ile Putin arasında tamamına vakıf olamadığımız ilişki, ABD'de Erdoğan'a (ama tabii bu arada sonuçta **Türkiye'ye de) "sıkı bir yumruk atma" güdüsü**nün birikmiş olması, ABD başkentinde Türkiye'nin makul tezlerini bile bırakın savunmayı ve tekrarlamayı, dinlemeye bile istekli çok fazla kişi ve çevre kalmamış olması gibi **komplikasyonlar ve belisizlikler** krizin her iki taraf için de olumsuz şekilde sonuçlanmasına imkan verecek bir ortam yaratıyor. İsrail'e yakın çevreler, Fetö'nün direk veya dolaylı etki edebildikleri, Erdoğan'ın demokrasi dışı görüntü ve uygulamalarından hazzetmeyenler, **Türkiye'yi "zaten" kaybettiklerini ve "artık" ona iyi bir ders verilmesi gerektiğini düşünenler**, darbe, Türk ordusunun "yarısının Fetöcü çıkması," siyasi kutuplaşma ve ekonomik kriz gibi faktörlerle **zayıfladığı düşünülen Türkiye'yi biraz daha sendeletmek** isteyen çevreler, Türkiye'nin son dönemde daha çok öne çıkan "**Müslüman" kimliği nedeniyle "zaten Batılı olmadığı ve Batı'dan kovulması" gerektiğ**ini düşünenler, bunların hepsini topladığınızda ABD başkentinde geriye zaten James Jeffrey ve belki birkaç kişi daha dışında pek kimse kalmıyor.

Bu arada bir not: Türkiye silah aldığı zaman **teknoloji transferi** istiyor. Genelde malı satanlar da anlaşılır şekilde büyük para ve emek harcadıkları ve çok para kazanmak istedikleri teknolojiyi paylaşmak istemiyorlar. Çünkü teknolojiyi de verirse yarın o silahı kendin yapıp artık ondan almak zorunda olmazsın. Aradaki bu **gerilim ve çekişme normal ve kaçınılmaz**. Ama bunu yönetmek de imkansız olmamalı. Teknolojinin en hassas kısımlarını vermek istemeyebilir ama bir kısmını paylaşabilir. Veya teknolojiyi hiç vermiyorsa o zaman sen de fiyat da indirim istersin. Eminim bu meseleler burada söylediğimiz kadar basit değildir ama demek istediğim **uzlaşmacı, yaratıcı ve esnek**

olmak ve istediğimiz her şeyi alamayacağımızı görmek gerek. Başkalarından silah alıp teknolojilerini birleştirerek silah yapmak o kadar kolay ve mümkün olsa o zaman hemen herkesin ileri silah sanayi olurdu. Kısacası Türk silah teknolojisinin gelişmesi için başkalarının bizimle teknoloji paylaşmasını beklemek ve bunda ısrar etmek, buradan çok şey çıkabileceğini düşünmek muhtemelen pek gerçekçi değil. Olur da Rusya eğer (ki bu büyük bir "eğer") Türkiye ile bu füzeler hakkında **teknoloji paylaşsa bile muhtemelen bu sınırlı ve şartlı** olacaktır. **Rusya'nın Türkiye'yi Batı'dan ciddi derecede koparma istek ve umudu** gerçekte ne kadar bilinmez ama teknoloji transferi gibi konularda verdiği belli belirsiz umutların esas nedeni burada yatıyor olabilir. Türkiye olur da Rus kampına "kesin geçiş" yaparsa **Moskova ileride artık Ankara'ya şirin ve çekici görünmek için daha az istek** hissedecektir. Ayrıca zaten Moskova'nın **Türkiye'yi Batı'dan koparmak değil, onu bir ayağı orada olmakla beraber Batı ile sorunlu, Moskova ile işbirliği yapmaya istekli ve belki de mecbur bir aktör olarak tutmak**ta daha büyük çıkar gördüğünü söyleyenler haklı olabilirler. Moskova yaşanan tüm bu krizlere rağmen Ankara'nın aslında bugün bile **Batı'dan kopmak için tam kıvama gelmiş olmadığını düşünüyor olabilir**. Ayrıca **Türkiye'nin finans ihtiyaçları Moskova tarafından karşılanabilecek gibi değildir**. Moskova-Ankara ittifakı Ermenistan, Kıbrıs Rum kesimi, Yunanistan gibi aktörleri Batı'ya itebilir. Aslında bu 3 aktör de yakın dönemde Batı'ya geçmişte olandan belirgin derecede yakın hale gelmiştir. Bunda Moskova-Ankara yakınlaşması tek hatta başat faktör olmasa bile muhtemelen etkisiz de olmamıştır.

Şunları kabul edelim, **"tırmandırma üstünlüğü"** karşı tarafta. Onların bize **verebilecekleri acıyı biz anında, şiddetli ve hatta belki de yıkıcı olarak hissedeceğiz. Onlarsa bizim onlara karşı atacağımız adımlar nedeniyle yaşayacakları kayıpları telafi edebilirler, absorbe edebilirler, "bekleyebilirler", duymazdan gelebilirler, tam olmasa da kısmen muadil alternatiflerini üretebilirler**. Bizse Batı'dan ayrıldıktan ya da "atıldıktan" ya da "ikmale bırakıldıktan" sonra (çok sorunlu ve maliyetli de olsa) Batı ile

ilişkimizden boşalan **boşluğu dolduracak ortaklar, destekler, kurumlar bulamayız**. Bunu böyle demek elbette işi oldukça basitleştirmek oluyor. **Türkiye'nin Batı kulübünden ayrılması** (bunun kesinliği, süresi, şekli gibi bazı faktörlere de bağlı olarak) **Batı ile Batılı olmayan hasımları (Rusya, Çin, İran vs) arasındaki dengede önemli bir sarsıntı yaratabilir.** "**Türkiye'yi kim kaybetti?"** tartışmaları başlayabilir. Ama Batılılar **Türkiye'nin "biraz hava ve hevesini aldıktan sonra tekrar kürkçü dükkânına** döneceğini" düşünebilir, umabilir ve **ayrılığın kısmi, geçici, geri çevrilebilir olduğunu varsayabilir**. ABD'nin**Türkiye'yi "cezalandırmak"**için atacağı adımlar arasında şunlar olabilir: Türkiye'yi F35 programından çıkarmak, uçakları Türkiye'ye vermemek, eğitimi sonlandırmak, Türkiye'ye başka bazı silah programlarının satışını durdurmak, **İncirlik ve Kürecik** gibi Türkiye'deki üslere alternatif olabilecek yerlerde iyileştirme genişletme çalışmalarına başlamak, Türkiye'nin Suriye'de Menbiç gibi yerlerde ortak devriye gezmesi gibi adımları durdurmak ya da şimdi olduğundan bile daha yavaşlatmak, sürüncemede bırakmak, Türkiye'ye belki **ticari ambargolar** uygulamak, **Türkiye'ye kredi akışına engelleyici ya da zorlaştırıcı adımlarda** bulunmak, **PKK-YPK-PYD ile ilişkisinin düzeyini arttırmak**, Akdeniz'deki petrol arama gerginliğinde daha da açıkça **Rum tarafının yanında yer almak** ve belki bunu sözlü olmanın ötesinde fiili askeri adımlarla göstermek, İran ambargoları ile ilgili olarak Türkiye'ye sıfır ayrıcalık tanımak, **Türkiye'nin NATO üyeliğini**bu yönde spesifik hukuki bir süreç olmasa da **tartışmaya açmak** … Bu tür adımların küçük bir kısmının bile Türk ekonomisine sarsıcı olumsuz etki yapabileceğini tahmin etmek zor değil. Amerikan karar alıcıları, muhtemelen zaten kırılgan olduğu için Türk ekonomisinin ABD tarafından gelecek ekonomik içerikli veya dolaylı olarak ekonomik etkili müeyyideler karşısında çok ciddi sendeleyeceğini ve bunun da ya **hükümeti geri adım atmaya zorlayacağını ya da onu iyice zayıflatarak belki devrilmesinin yolunu açacağını**ve onun yerine gelecek iktidarların da S-400 başta olmak üzere birçok konuda alınmış kararları gözden geçireceğini umuyor olabilirler. Türk ekonomisinin ABD'den gelecek cezalar karşısında sendelememesi mümkün değil. Hükümet bu ihtimali küçümsüyor

mu, yoksa zaten ileride bir noktada S-400 konusunda geri adım atmayı planlıyor da o yüzden o kadar önemsemiyor mu**?**

Amerikan karar alıcıları, muhtemelen zaten kırılgan olduğu için Türk ekonomisinin ABD tarafından gelecek ekonomik içerikli veya dolaylı olarak ekonomik etkili müeyyideler karşısında çok ciddi sendeleyeceğini ve bunun da ya **hükümeti geri adım atmaya zorlayacağını ya da onu iyice zayıflatarak belki devrilmesinin yolunu açacağını**ve onun yerine gelecek iktidarların da S-400 başta olmak üzere birçok konuda alınmış kararları gözden geçireceğini umuyor olabilirler. Türk ekonomisinin ABD'den gelecek cezalar karşısında sendelememesi mümkün değil. Hükümet bu ihtimali küçümsüyor mu, yoksa zaten ileride bir noktada S-400 konusunda geri adım atmayı planlıyor da o yüzden o kadar önemsemiyor mu**?**

Trump'ın bizi kurtaracağını mı umuyor? Önümüzdeki 4 buçuk yıl başka bir seçim olmadığı düşüncesinden hareketle **her türlü acıyı absorbe etme yeteneği olduğunu mu düşünüyor**? Hatta belki bunu "düşmanlar" söylemiyle içeride bir tür avantaja çevirmek mi istiyor? Belki ama Trump'tan gelen çok daha sınırlı içerikli söylemler ve cezaların bile Türkiye ekonomisine son 1 yılda yaşattıklarını dikkate aldığımızda bunlar hep iyimser beklentiler gibi görünüyor.

Karşılık olarak Türkiye'nin **İncirlik ve Kürecik** üslerini ABD'nin kullanımına kapatması bu ülke için ciddi bazı sorunlar yaratacaktır. ABD bunların **alternatiflerini bulabilir. Ama bu zaman, para, emek ve güvenlik** dahil bazı **komplikasyonlar ve zorluklar** yaratacaktır. Türkiye'nin F-35 projesinden çıkarılmasının da önemli ama telafi edilemez olmayan para, zaman, çaba kaybına neden olacağı düşünülüyor. Bu adım Türkiye'nin askeri sanayi şirketlerinin toplamda 12 milyar dolar civarında iş kaybına neden olacağı hesap ediliyor. Tabii bu oluşan atmosferde ABD zaten Türkiye'ye kendi silah satmayacağı için, ya da Ankara

ABD'den almayı tercih etmeyeceği için yılda 3-5 milyar dolar civarında bir ABD silah satış kaybı olacaktır. Bunun yanında Türkiye'nin almayı planladığı 100 civarındaki F-35 de yaklaşık 12 milyar dolara tekabül ediyor.

Tekrarlamakta fayda var, **ABD'de Türkiye'nin tezlerine sıcak bakan, önemseyen, tekrarlayan, savunan neredeyse hiçbir çevre** yok. Bu ABD ile girilen bilek güreşinde Türkiye için çok ciddi bir dezavantaj. Türkiye aleyhine oluşmuş bu konsensüsü aşmak muhtemelen mümkün olmayacak. Karşı tarafı makul olmaya çağırmanın çok anlamı yok çünkü onlar makul olmayanın biz olduğundan çok eminler.

Türkiye bu noktaya sadece hava savunmasını sağlamak için atılan bir adımla mı geldi, yoksa hem genelde Türk halkının, devletinin ve hükümetinin yıllardan beri birikmiş rahatsızlıkları Ankara'yı ABD'ye ceza vermek, onun telkinlerini dikkate almamak, "madem onlar bize haksızlık yapıyor biz de onların hayatını zorlaştıralım" noktasına mı getirdi? Bu bir sonraki ve nihai adımları aşağı yukarı bilinen bir oyun planı mı, yoksa sadece ABD'ye karşı "yeter artık ama" çığlığı mı? "Biz haklıyız, mağduruz, ABD bunu kabul etmek zorunda, etmiyorsa da …" Evet, "etmiyorsa da" ne?

Bu arada ABD'nin S- 400 konusunda Türkiye'ye yaptığı baskı bir şekilde ve bir derecede bazı Batılı ülkeleri de rahatsız ediyor olabilir. ABD'nin "silahlarını sadece benden alacaksın" anlamına da gelen baskısı Almanya gibi ülkelerin tam hoşuna gitmiyor olmalı. Bu ülkeler bir yandan kendi savunma sanayilerini geliştirirken bazı durumlarda da ABD dışındaki ülkelerle işbirliği yapmak seçeneklerine bakmak en azından bu ihtimalin canlı kalmasını istiyor olabilirler. Ama bu Berlin ve Paris'in Türkiye'yi NATO'da bu konu ile ilgili destekleyeceklerini garantisi olarak da görülemez.

ABD'nin PKK ve Fetö konusundaki pozisyonları bu krizin adı konmamış kaynakları

olabilir. **Türkiye bu konularda ABD'den anlayış görmüş olsa S-400 konusunda bu kadar ısrarcı olmazdı**. Ama nedense bu kararın başlangıcında bu iki rahatsızlığın olduğu neredeyse hiç telaffuz edilmiyor. "Söylemeye gerek mi var? Anlayan anlıyordur" denebilir ama bundan emin olamayız. ABD'ye, "siz PKK ve Fetö konusunda özensiz ve bize karşı yanlış yaptığınız için şimdi biz bunu yapıyoruz" dense fark eder mi? Ya da başlangıçta, "eğer bu yollarda ısrar edeceksiniz o zaman bizden de karşı adımlar gelecektir, ona göre" gördüğünüzde şaşırmayın, bizi bu yola iten sizsiniz" denebilir miydi? Dense fark yaratır mıydı? Bundan sonra dense fark yaratır, etkisi olur mu? Karşı taraf bizim neyi neden yaptığımızı bilirse belki kısmen de olsa rahatsızlıklarımıza karşılık verebilir ama gelinen noktada Türkiye NATO'nun ve ABD'nin **F-35'lerin veri güvenliği gibi teknik ve aşılmaz gibi görünen endişeleri dikkate almadan umarsızca hareket eden sorumsuz, bilgisiz, fevri, ya da belki de kötü niyetli bir aktör gibi görünüyor**. **Öyle gösteriliyor, öyle gösterilebiliyor**. Türkiye kendisine yapılan büyük çaplı "yanlışları" daha hemen başlangıçta, yerleşmeden, kurumsallaşmadan, kemikleşmeden, geri çevrilmesi hala mümkünken cezalandırmayı akıl ve cesaret edemediği için karşı tarafın bizim **aleyhimize olan politika, anlayış, refleks ve kararları iyice oturdu ve statüko haline geldi. Artık bunları geri çevirmek imkansız değilse de çok daha zor**. Bunlara karşı aradan aylar yıllar geçtikten sonra adım attığımızda, ayrıca attığımız ilgisiz gibi görünen S-400 gibi adımlarla aradaki ilişkiyi de net bir şekilde koymadığımızda suçlu gibi görünen taraf (kabul edelim, etmeyelim) biz oluyoruz onların gözünde. Burada çok ciddi diplomatik, stratejik iletişim, kamu diplomasisi, "derdimizi İngilizce tane tane anlaşılır şekilde anlatma,", pazarlık, oyunun sonunu hayal etme ve mümkün olduğunca "kurma" kusur ve eksikliklerimiz var. Hatta ortaya çıkacak sonuçların büyüklüğünü dikkate aldığımızda bu hata neredeyse suç seviyesinde. Türkiye'de çok yapılan, "aslında biz haklıyız ama kendinizi anlatamıyoruz" klişesi ve kolaylığını tekrarlamak istemiyorum ama yukarıdaki başarısızlığın stratejik düzeyde olduğunda ısrarlıyım.

Bu arada, belki bir parça eldeki verilerin ötesine geçmek olacak ama, **Batı'da bazı kesimlerin Türkiye'ye çok ciddi bir darbe vurmak istedikleri** yönünde hissin ötesinde ama analizin berisinde bir düşüncem var. Türkiye'ye karşı askeri bir hamle yapıp onu kapasite, kendine güven ve prestij olarak onlarca yıl geriye atacak bir oldu-bitti yaratmak isteyenler olabilir. Unutmayalım Fetö vasıtası ile Türkiye'nin askeri, siyasi, ekonomik hemen her tür sırrına sahipler. **Türk ordusu yine Fetö nedeniyle çok büyük personel kayıpları yaşadı**. Ayrıca önümüzdeki dönemde gelebilecek müeyyideler Türkiye ekonomisindeki gerileme gibi faktörler Türkiye'yi askeri anlamda ciddi şekilde zorlayacaktır. Bunu bir fırsat olarak görüp tek tek değilse bile grup olarak üzerimize çullanmak ve "yerde tekmelemek" isteyecek aktörlerin sayısı oldukça fazla. Bu belki bazılarına abartı bir vehim gibi gelebilir Biz de bunun kaçınılmaz olduğunu söylemiyor ama göz ardı edilemeyecek kadar önemli bir ihtimal olduğunu düşünüyoruz. Böyle bir gelişme Batı'ya "gördün mü bak, benden ayrılmaya kalktın, başına neler geldi" deme fırsatı verebilir, mevcut iktidarı tamamen gözden düşürebilir, hatta belki onu iktidardan indirebilir. Ama AKP üzerinden bütün Türkiye'ye büyük çaplı ceza vermek **Türk toplumunu da "tamamen ve kalıcı olarak" kaybetmek** anlamına da gelebilir. O yüzden Batı belki de Türkiye vereceği cezayı belli bir noktanın ötesine geçirmekte tereddüt eder. Ama bu ihtimal bize ferahlama verecek değil elbette.

Türkiye, coğrafi, kültürel, siyasi ve tarihi olarak Batı'nın sınırlarında bir ülke olmaya adeta mahkum. Batı'nın gerçek, tam, kalıcı, kurucu, bir üyesi muhtemelen hiçbir zaman olmadı/olamayacak. Dünya değişiyor, bölge değişiyor, Türkiye değişiyor, uluslararası siyasetin oyun kuralları değişiyor, ortaklar değişiyor. **İçinden geçtiğimiz için tam objektif olarak değerlendiremediğimiz ve belki biraz da abarttığımız bu değişim hayal değilse o zaman belki de başka zamanlarda düşünülemeyecek/gerçekleşemeyecek türden önemli olumlu/olumsuz değişikliklere de imkan tanıyabilir**. Türkiye'nin Batı'dan kopması da bunlardan biri olabilir. Bunun ol(a)mayacağını, olmaması gerektiğini işaret eden çok güçlü başka bazı faktörler olsa da

(maalesef o yorgun klişe ama ne yapalım bazen gerekli) "taşlar yerinden oynarken" çok enteresan şeylerin de önü açılıyor olabilir. Batı kendi içinde yek-pâre olmasa da kendisine yönelik yeni meydan okumaların farkında ve içeride birbirleriyle didişseler bile bir noktada dışarıdan gelen rekabete karşı belli bir uyum yakalamaları önemli bir ihtimal. Türkiye bu dönemde kritik demeyelim ama önemli bir test olabilir. **Türkiye'yi kaybetmenin maliyeti Batı'da yeterince anlaşılıyor değilse bile yine de bunu engellemek için çok şey yapmaya hazır** olacaklardır. Bu yapacakları arasında **Türkiye'yi geri döndürsün, akıllandırsın diye kısmi olarak cezalandırmak, tamamen kaybettiğini düşünürse de "benim olmayan Türkiye kara toprağın olsun" diyerek ona belki hayati darbeler vurmaya kadar** gidebilecek adımlar olabilir. Burada caydırmak **için verilebilecek cezaların Türkiye'yi Batı'dan tamamen koparma riski** olabilir. **Batı, "sana biraz acı veriyorum, devam edersen daha kötüsü de gelecek ona göre" dediğini düşünürken bu Türkiye'de "bize böyle fenalıklar yapabilenler zaten bizim dostumuz falan olamaz, müttefik olarak kalsak ne olacak"** denmesine neden olabilir.

ABD Türkiye'nin S-400 alımına esas olarak bu füzelerin F-35'lerle ilgili veri toplama yeteneğinden dolayı endişe duyduğu için mi karşı çıkıyor, yoksa "**füzeleri alacaksan benden al**" mı diyor? Türkiye "kendi savunmasını sağlamak için istediği ülkeden istediği silahı almakta özgür olduğunu" iddia edebilir. Ama buna karşılık **ABD'den telaffuz edilen ya da sadece ima ile belirtilen cezalar gelecek ise o zaman haklı olmak yetmeyecektir.** O zaman, a) bu **füzeleri alarak kazanılacak olan ilave askeri yetenek artı b) bağımsızlığını ispat etmeyle, c) gelecek cezalarla karşılaştırmasını iyi yapmak** gerekir. Bir bakış açısına göre, **"ABD tehdit etse de çok ciddi bir ceza vermez, veremez, verse bile bunu uzun süre devam ettiremez. Stratejik bağımsızlık ancak mücadele ederek, irade göstererek, acıya katlanarak, acıya katlanabildiğini kanıtlayarak elde edilir.**" Normal şartlarda bizim de sempati ile bakabileceğimiz bu genel yaklaşım spesifik bir durumda elde edilecek getiri ile bunun maliyetini karşılaştırma

zorunluluğunu ortadan kaldırmıyor. Kaldı ki, Türkiye ABD'ye **çok daha haklı olduğu, sert tepki göstermek için çok daha fazla nedeni olduğu ve bunu yapsa başarılı olma şansı daha fazla olabilecek dönem ve meselelerde alttan aldı.** Bu da bize Hükümet'in tam ne yaptığını tam bilmiyor olabileceğini düşündürtüyor. Örneğin **Obama PYD-YPG'ye ilk silah ve cephane attığında hemen İncirlik'i süresi açık, sınırlı ve kapsamı belli derecede de olsa kapatsa idik** şu anda belki bu tür problemlerin çoğunu yaşamayacaktık. "Blöf yapılıyor, ABD korkutmaya çalışılıyor, olmadı, yine dönülebilir başlangıç karesine" denebilir belki ama blöf yapıp gerektiğinde arkasını getiremezsen o zaman kaçınılmaz olarak başlangıç noktasının gerisine düşersin.

Hükümet son anda bir çalım atarak **füze alımından vazgeçse bile Rusya'nın önümüze koyacağı fatura ABD'nin S-400'ler alma karşısında vereceği cezanın yanında muhtemelen hafif kalacak**. **ABD'nin Türkiye'yi cezalandırma yeteneği Rusya'nınkine göre çok daha fazla**. Rusya muhtemelen İdlib'de şimdiye kadar olanın ötesinde bir taarruza geçerek Türkiye'ye milyonlarca yeni Suriyeli'nin gelmesinin yolunu açabilir. Ama mesela Türkiye'nin füzeleri almaktan vazgeçmek değil de bunu ertelemesi Rus tarafında nasıl bir etki yaratır? Bunun vazgeçmenin ilk adımı olduğu mu düşünülür, yoksa herhalde Rusların da gördüğü gibi Türkiye'ye Batı tarafından verilecek cezanın yüksek olması nedeniyle istemeden alınan bir karar ya da bir tereddüt işareti olarak mı? Eğer ikinci olursa Rusya belki de Türkiye'ye yeni şirinlikler yapma ihtiyacı hissedebilir. Ancak başlangıçtan itibaren **Rusların kafasında, "bu Erdoğan bizimle oynuyor mu, bizi Batı'ya karşı bir kart olarak mı kullanıyor, onlardan daha iyi bir teklif almak için mi bize böyle yapıyor?" sorusu** muhtemelen hep vardı.

Gerçi Türkiye füzeleri için belli bir ön ödeme yaptı ve bu çok büyük bir rakam olmasa da anlaşmadan kolayca vazgeçmeyi zorlaştırıyor ve engelliyor olabilir. Büyüklüğü sınırlı da olsa bu **ön ödeme Ankara'daki siyasi karar alıcılar üzerinde, "tükürdüğünü yalamanın"**

somut, herkes tarafından anlaşılabilir, kalıcı ve belki iç siyasi bedeli de olabilecek bir işareti olarak görülüp orantısız bir psikolojik etki yaratıyor olabilir. (Ama bu son noktada çok ısrarcı da değiliz.) Bu ödeme yapılmış olmasa Türkiye belki şimdiye kadar çoktan bir bahane göstererek anlaşmadan vazgeçecekti. Özellikle iç kamuoyunda başlangıçta S-400 alma yoluna girmenin bir hata olduğunun somut bir göstergesi olarak görülebilir. Tabii, **Erdoğan 15 Temmuzdan sonra Batı'dan iyice sıtkı sıyrılarak kendisine orta ve uzun vadede Rusya ile beraber hareket etme hedefi çizmiş de olabilir**. S-400 bunun adımlarından sadece biri ve belki belli belirsiz bir deneme balonu olarak görülmüş olabilir: "Bakalım Batı buna nasıl karşılık verecek" diye izlenen. Öte yandan Erdoğan'ın Cumhurbaşkanı olmak veya başkanlık sistemine geçmek gibi kendisi ile birinci derecede ilgili olanlar hariç bu tür uzun dönemli kararlar ve planlar yapmaya eğilimli olduğundan da çok emin değiliz. Erdoğan muhtemelen sürekli etrafına bakıyor ve sadece milli ve stratejik değil, hatta ilk başta onlar değil, daha önce kendi siyasi ve kişisel çıkarlarını da hesaplayarak bir yol çiziyor. Bu ille de doğru kararlar verdiği anlamına gelmiyor elbette. Fetö (o zamanki adıyla Cemaat) ve PKK açılımı gibi konularda görüldüğü gibi çok ciddi çuvallayabildiği sabit.

Önümüzdeki dönemde S-400 krizinin nasıl ilerleyeceği konusunda **İstanbul seçimlerinin sonuçları ve bu arada Batı'dan gelen ve gelebileceği düşünülecek cezalandırıcı adımların ekonomi üzerinde ne kadar etki yapacağı** gibi sorular da önemli olacak. Ayrıca **Batı'nın Erdoğan'a onun "şerefli" ya da öyleymiş gibi iç kamuoyuna sunulabilecek geri adım formülleri sunup sunmayacağı** da çok önemli olacak. Batı'da bu işleri takip eden kesimlerin önemli bir kısmı mealen, **"Erdoğan bu sorunu kendileri yarattı, bu nedenle şimdi ona bu yöntemin işe yaradığını düşündürtecek ve içeride 'gördünüz mü bak Batı'dan hangi ödünleri koparttım' diyebileceği 'şekerler' vermemeliyiz"** yaklaşımına sahip gibi. "Kendi **hatasının menfi sonuçlarını görsün ki bir daha denemesin**. İçeride de güçlenmesin." Ama birkaçı dışında sayıları ve kimler olduğunu

bilmediğimiz bir başka grup da şunu diyor olmalı: "Arkadaşlar bu iş ciddi, tamamen blöf değil, bize karşı Türk toplumu ve devletinde ciddi bir tepki var ve ilk tercihleri olmasa da gerçekten ilişkiler kopma noktasına gidebilir ve bu olursa Türkiye kadar olmasa da biz de epey kayıp verebiliriz."

Ankara, "biz bu kararı aldık, bu anlaşmayı yaptık, artık bundan geri dönüş yok" derken ne kadar ciddi, samimi ve rasyonel? Sadece Batı'nın bu **alışverişin geri döndürülemez olduğunu anlaması ve böylelikle durumu "artık" kabullenmesi ve ona uyum sağlaması mı umuluyor?** "Ama ya adam anlamazsa," ya da aslında anlıyor ama bunun Türkiye'nin kendi elinden kaçıp gitmesinin çok kritik bir adımı olduğunu düşünerek tersine çevirmekte ısrar eder ve bunun en iyi yolunun da "acı vermek" olduğunu düşünürse? Görülebildiği kadarıyla **Trump dışında Amerikan sisteminde Türkiye'nin S-400 adımını kabullenme konusunda en ufak bir işaret gösteren yok.** Trump'ın da, hem 1) tek başına olduğu için, hem 2) ayrıntılara hakimiyeti sınırlı olduğundan ve ayrıca 3) çok güvenilir olmadığından, "şapkadan Türkiye'nin istediği türden bir tavşan çıkarması" yüksek ihtimal değil. 4) Çıkarsa bile buna içeriden ciddi direniş gelecektir.

Türkiye'nin S-400 meselesinde cesur olması gerektiğini, Batı'dan korkmaması gerektiğini söyleyenler var. Hükümet S-400 alsa bile ABD'nin buna çok büyük tepki vermeyeceğini mi düşünüyor, yoksa "eğer verecekse bile zaten bu kulübe bağlı olmaya gerek yok" mu deniyor? "Türkiye'nin Batı kulübünden ayrılması gerektiğini" iddia etmek yanlışsa bile dikkate değer bir görüştür, dikkate alınmalı, tartışılmalı ve çürütülmelidir. Ama, **"ayrılsak bile ABD bize zarar veremez, cezalandırılamaz veya S-400 alsak bile bizi kulüpten atamaz"** diye düşünülüyorsa bu ayrı kategoride değerlendirilmelidir. S-400 meselesinin ve sonrasında "gerekiyorsa" Batı'dan ayrılmanın Ankara'da, Saray'da bütün incelikleri, senaryoları, seçenekleri, riskleri, getirileri, maliyetleri ile analiz edilip tartışıldığını söylemekte tereddüt ediyoruz. **Bu çok önemli bir karardır ve Türkiye bu konuda ne**

karar verirse versin bunu olabildiğince rasyonel, objektif, kolektif bir şekilde almalıdır. Temenniler, iç politik hesaplar, kısa vadeli düşünceler, kaprisler, duygusallıklar, kompleksler, ideolojik saplantılar, zihinsel ve bilgisel sınırlılıklar bu kararın temelini oluşturmamalıdır. Ayrıca çok daha küçük konularda referanduma gitmiş bir ülke olarak, Batı kulübünden ayrılmak yönünde adım atılacaksa bunun kamuoyunda tüm yönleri ile açıkça tartışılmadan yapılması hem demokratik hem de mantıki açıdan çok yanlış olur. Brexit örneğinde olduğu gibi referandumların da sakıncaları olabiliyorsa da, bu ölçekte bir kararı yıpranmış, inişte, demokratik açığı olan, kamuoyunda tartışma kanallarını önemli ölçüde tıkamış yorgun bir iktidarın halka sormadan alamaması gerekir. Ankara kendini yiyemeyeceği lokmaların önüne getirmemeliydi. **Dış politikada blöf, tehdit, yoklama, kapris yapılabilir ama bunların şekli, derecesi ve sıklığı sınırlı olmalıdır**. Ankara S-400 adımını ABD'nin ilgisini çekmek için mi atıyor? Yani şöyle mi demek istiyor: "Bana uygun gördüğünüz muameleden memnun değilim. Başka seçenekleri değerlendiriyor ve tartıyorum. Kendinize benimle ilgili olarak çeki düzen verin. Yoksa giderim ha! Bakın blöf yapmıyorum." Demek istenen bu tür bir şey mi öyle ise S-400 adımı hem başlangıç olarak hem de aylar yıllar içindeki gelişimi açısından arzulanır şekilde yönetilmiştir denebilir mi?

Türkiye'yiideolojik, diplomatik ve stratejik nedenlerle **Batı'dan ayırmak isteyenler öncelikle bu kulübe olan askeri, siyasi, ekonomik, teknolojik bağımlılığımızı azaltacak yönde adımlar atmalıydılar**. Türk ekonomisini tamamına yakınını Batı'dan aldıkları kredi ile döndürenler, tüm ekonomiyi dışarıdan gelecek bu finansman etrafında şekillendirenler sonra Batı'dan ayrılmak anlamına gelebilecek adımlar atarken gerçekçi veya sorumlu görünemezler. Türkiye'nin değişik hesaplara göre **her yıl Batı'dan 200-250 milyar dolar borç alarak eski borçlarını ve ekonomisini döndürmesi gerekiyor**. **Bu parayı Türkiye verebilecek başka bir aktör yok.** Kaldı ki bu S-400 krizi aşılsa bile mevcut ekonomik sistemdeki tıkanıklık nedeniyle Batı da önümüzdeki dönemde bu katkı

yapmakta tereddüt edecektir.

Ankara'nın S-400 meselesinin çözümünde **Trump'a fazla bel bağladığını** söyleyenler muhtemelen haklı. Trump'ın Erdoğan'a ilgi, saygı ve hatta bir parça hayranlık duyduğu yanlış olmayabilir ama bu tür konularda bir Amerikan başkanının bile yapabileceklerini sınırı vardır. Daha doğrusu Trump tüm sistemi Türkiye için karşısına alacak değil çok muhtemelen. S-400 almış bir Türkiye'ye ABD'nin tepkisiz kalması çok düşük ihtimal. Trump belki bu tepkiyi ancak kısmen ve geçici olarak yumuşatabilir ve sonuçta yine de **gelecek darbenin çok sert olacağından emin olabiliriz. Askeri ve diplomatik bürokrasiden Kongre'ye, değişik bakanlardan think-tanklere, bu konuda yapılan uyarı ve tehditlerin sayı, şekil, sertlik ve benzerliğini düşündüğümüzde aksini iddia etmek güçtür**. Acaba ABD bu tür bir adımı atan AKP hükümetini ve Erdoğan'ı zayıflatmak ve hatta devirmeye varacak adımlar da atar mı? Atsa da başarılı olabilir mi?

Bu mesele Türkiye'yi hiç istemediği, öngörmediği ve kolaylıkla çıkamayacağı noktalara götürebilir. Hatta denilebilir ki şu anda aslında orada değilse bile yakın bir yerdeyiz. Türkiye S-400 ler konusunda ne yapmaya çalışıyor? **Ne yaptığını biliyor mu? Yoksa sadece bazı tepkilerle mi ilerliyor?** Olaya taktik olarak mı bakıyor, yoksa stratejik mi? "Nasıl olsa en sonunda toplarım" diye diye mi düşünüyor? Ankara'nın Batı'dan hem özelde askeri teknoloji tedarik etme konusunda, ama onun da ötesinde gneld PKK dan Fetö'ye, Kıbrıs'tan Suriye'ye kadar birçok konuda rahatsız olma hakkı var. Türkiye S-400 vasıtasıyla Batıya ondan ne kadar rahatsız olduğunu göstermeye mi çalışıyor?

Daha önce de yazmıştık ama tekrarlamakta sakınca yok, hatta belki de gerek var: **Batı eğer elinden kaçırdığını düşünürse Türkiye'ye çok büyük "fenalıklar" yapabilir**. Bunu cezalandırmak amacıyla yapabileceği gibi daha büyük acıların geleceğini düşündürmek için caydırıcı niyetlerle de yapabilir. Bu nedenle Türkiye'nin Batı'dan kopma görüntüsü verme

konusunda çok dikkatli olması gerekir. "**Buna değer mi, sonuna kadar gidebilir miyim, olur da karşı tarafa geçersem orada beni ne bekliyor, daha parlak bir ortaklık üyesi olabilecek miyim?"** Kapıyı çarptık arkamızdan ve Batı'dan ayrıldık diyelim bunun kısa-orta-uzun vadede ne anlama gelebileceğini üzerine hangi analitik, objektif, bilgili, kapsamlı, "interagency" çalışmalar yapıldı? Dış politikada diplomaside blöfe yer hiç yok değil hatta bazen çok önemli konularda da blöf yapılabilir. Bazen müttefiklere "giderim ha" denebilir ama bunların iyice düşünülmesi gerektiği açık. Bu tür meseleler ayaküstü, Kasımpaşa mantığıyla yürütülemez. Bir ülkenin kaderini etkileyebilecek hatta belki belirleyebilecek **böyle stratejik boyuttaki kararlar çoklu, bilgili, objektif, titiz, gerçekçi, rasyonel süreçler sonrasında alınabilir ancak**. Hatta belki bu bile yeterli değildir de **işin içine kamuoyunu ve halkın kendisini katma**k gerekebilir. Türkiye'de bazen ne kadar ayrıntı konularda referandum yapılabildiğini hatırladığımızda iş o noktaya gelirse bu kararın referandumsuz verilmesi en iyi ihtimal sakıncalı olur.

Ankara, "bir şekilde Trump'ı ikna ederiz" diye düşünüyorsa yanılma ihtimali yüksektir. Bir Amerikan başkanının ülkesinin milli güvenlik ve siyasi sistemini neredeyse tamamen karşısına alarak bu konuda bizim istediğimize yakın bir karar alması ihtimali pek yüksek değil. İstese bile sistem bunun önüne Kongre, bürokrasi, medya, düşünce kuruluşları gibi aktör ve araçlar üzerinden engeller koyabilir. Trump'ın çok istediği halde Rusya ile ilişkilerde ilerleme sağlamada bile yapabildiklerinin sınırlı olduğunu, hatta kısmen bunun geri teptiği görülüyor. Amerikan sistemi Türkiye S-400 aldıktan sonra bu oldu bittiyi kabullenip "önündeki diğer maçlara bakar" mı? Siyasette her şey olabilir ama objektif olarak bu tahmini savunacak çok gözlemci olmayacaktır. Batı elinden kaçırdığı, kaçırma sürecinin ileri safhalarında olduğunu düşündüğün bir Türkiye'ye nasıl cevap verebilir? **"Bu artık kaçtı öbür tarafa fazla bir şey götürmesin, bizim sırlarımızı, teknolojimizi, silahlarımızı orada kullanamazsın, onu bu kararı aldığına pişman edelim, ekonomisini (Ttrump'ın da kullandığı ifade ile) mahvedelim"** mi der, yoksa hem S-400

meselesinde hem de genel olarak Türkiye'ye yönelik hatalar yapmış olabileceğine dair bir otokritik süreci mi başlatır?: "Kabul edelim PKK ve Feö konusunda adamlara karşı çok iki yüzlü, kötü, acımasız, nankör davrandık, bu konulardaki yaklaşımınızı değiştirirsek belki Türkiye'yi tekrardan kazanırız" der mi?

Bazı Batılılar (ve içerdeki bazı muhalif Türkler) aradaki problemlerin önemli ölçüde Erdoğan ve onun çevresi ile ilgili olduğunu düşünmek isteyebilirler. Ama bu çok doğru bir yaklaşım olmaz. Aradaki problemlerde onun katkısı olmakla beraber **meselenin Erdoğan'ın çok ötesinde kaynakları** olduğunu kabul etmeliyiz. Erdoğan tarzı ve yaklaşımı ile bu süreci olması gerekenden daha da çetrefil bir hale sokmuş olabilir. Türkiye'nin Batı'dan şikayet etmeye hakkı olan çok fazla ve önem bir konu var Bunları yeterince anlaşılır şekilde kızmadan bağırmadan ama aynı zamanda da korkmadan defalarca farklı kademelerde ve ortamlarda mesaj disiplini sağlayarak, işin içine Türk kamuoyunu katarak muhalefet partilerini de dahil ederek ifade etmek gerekiyor. Bunun tam yapıldığı söylenemez Tayyip Erdoğan diktatör fevri, atıyor gürlüyor, tehdit ediyor ama neredeyse 20 yıldır ülkenin başında olmasına rağmen maalesef hala diplomasi bilmiyor. Erdoğan'ın imajı var ve Batı'nın Türkiye yaklaşımına yeterince gerçekçi, dürüst ve titiz şekilde bakmasını engelliyor olabilir. ABD'de bu ülkenin dünyadaki en önemli hasımları olduğu söylenebilecek Çin, Rusya, İran ve Kuzey Kore gibi ülkeler için bile farklı kalemler, "bunların üzerine o kadar da çok gitmeyelim, onların da şikayetlerinde, argümanların da haklı oldukları noktalar olabilir, biraz onları anlamaya çalışalım, tam ortada değilse bile ortalarda bir yerde buluşalım" diyen çok ses var ama nedense Türkiye ile ABD arasındaki anlaşmazlıklara anlaşmazlık Ankara'nın gözünden bakmaya çalışan neredeyse hiç isim yok ve bu Erdoğan'ın olumsuz imajından bağımsız olamaz.

S-400 konusunda "bu iş nasıl sonuçlanır" konusunda daha önce gündeme gelmiş bazı ihtimalleri alt alta dizmeye çalışalım:

Türkiye S-400 lira alır ama **“bodrumda bir odaya kilitler”**
alır ama **Azerbaycan-Katar** gibi bir ülkeye satar, ya da sadece orada tutar
alır ama **NATO sistemine bağlamaz**
alır ama F-35’lerin konuşlandığı **üslerin uzağına konuşlandırır.**

Bunların hiçbiri **gerçekçi, mantıklı ve karşı tarafı ikna edebilecek adımlar değil.** Bunun dışında Türkiye’nin füzeleri almakta ilk başta ısrar etmesi, füzelerin gelmesi ama Batı’nın ciddi **müeyyidelerinin acısı dayanılmaz noktaya geldiğinde geri adım atarak füzeleri iade etmesi** de dikkate alınması gereken bir ihtimal. **Bunun duygusal, prestij ve inandırıcılık maliyeti** çok yüksek ve kalıcı olabilir. Bu iade işlemi mevcut iktidar döneminde olabileceği gibi yaşanacak ekonomik çalkantı sonrasında iktidara gelebilecek bir koalisyon vasıtasıyla da gerçekleşebilir. Veya Türkiye füzeleri alır, Batı’dan cezalandırıcı adamlar gelir ama **Türkiye bu acıyı absorbe eder ve giderek Rusya ile ilişkilerini daha da ileri noktalara taşır**. Veya Türkiye füzeleri alır, Batı’nın cezalandırıcı adımları acıtıcı olsa da dayanılmaz olmaz ve ilişkiler iki ileri bir geri (ya da iki geri bir ileri) bilinen sularında akmaya devam eder. Başka bir senaryoda ise “son anda” şu ana kadar ifade edilmeyen yaratıcı bir ara formül bulunur.

Türkiye olur da **S-400 almaktan vazgeçerse** bunun koreografisi nasıl olabilir? ABD bir ihtimal satın alımın ertelenmesi karşılığında şimdiye kadar yanaşmadığı **ortak komisyona** evet diyebilir.Bu ihtimal için süre giderek azalıyor ama bu mümkün. **Komisyon** kurulacak, oradan **Batı’nın teknik itirazlarını haklı gören bir sonuç çıkacak ve Türkiye Moskova’ya dönüp, “pardon ben vazgeçtim”** mi diyecek? Buna **Moskova’nın cevabı** nasıl olur? İdlib’de askeri baskıyı arttırıp Türkiye’ye çok sayıda yeni Suriyelinin gelmesine neden olacak bir cevap verir mi? Türkiye’nin Suriye’de Afrin’den diğer bölgelere kadar bırakın operasyon yapmasını, burnunu çıkartmasını bile imkansız hale getirecek bir ilişki modeline dönülebilir mi? Türkiye’nin **Moskova’nın gönlünü almak için** kullanabileceği enstrümanlar neler olabilir? Bu durumda Ankara **Moskova’ya, “geleceğim ama daha değil, lütfen biraz sabret”** mi diyecek, yoksa, **“zaten ben sana geleceğim diye hiç söz**

verdim mi ki"? Moskova da, **Türkiye'nin Batı'dan hemen kolay, olaysız, acısız, bir kerede kopamayacağ**ını kabul edip, bunun **bir süreç, derece, çaba meselesi olduğunu, kaçınılmaz olarak belirsizlik ve "2 adım ileri 1 adım geri"lerin olacağı uzunca bir yol olduğunu** kabul eder mi? Bir görüşe göre **Moskova zaten Ankara'nın Batı'dan kopmasını değil orada kalıp gürültücü, şikayetçi, sorun çıkaran, söylenene her zaman uymayan, "kılçıklı," enteresan bir üyesi olarak kalmasını tercih eder.** Moskova **Ankara'nın ihtiyacı olan ekonomik, ticari, finansal kaynak ve imkanlara sahip olmadığını** biliyor olmalı. Kendini zor idare eden, petrol ve biraz da silah dışında dünyaya çok sattığı fazla bir şey olmayan Rusya çok ciddi dış finansman ihtiyacı olan bir Türkiye'nin sorumluluğunu almak istemez, bunun mümkün olmadığını, Türkiye'nin de bunu bildiğini baştan kabul eder. Ayrıca yukarıda da söylediğimiz gibi Batı'dan kopan bir Türkiye çok ciddi şekilde cezalandırılabilir ve bu da benzer ülkeler için ciddi bir caydırıcı emsal yaratabilir. **Türkiye'nin karışması, istikrarsızlığa sürüklenmesi Rusya için önemli bazı riskler ve sakıncalar yaratabilir.** Çok yüksek ihtimal değilse de Suriye'de yaşanana benzer bir Türkiye'nin Rusya'nın dibinde ne kadar ciddi bir radikal İslam tehlikesi yaratabileceğini öngörmek zor değil. Ayrıca Türkiye'de nükleerden, boru hatlarına, enerji pazarından, turizme kadar çok farklı çıkarları olan Rusya'nın bunların tehlikeye gireceğini ve hatta belki de yok olacağını Ruslar da görüyordur.

Ankara'nın S-400 adımı Batı'dan kopmak ve Rusya ile ortak olmak için bilinçli olarak atılan bir ilk adım olmaktan çok Türkiye'nin füze savunma ihtiyacı, buna Batı'dan yeterince ilgi ve destek verilmemesi gibi teknik ve askeri düşüncelerin sonucunda varılan bir nokta olması yüksek ihtimal. Ama başlangıçta ince düşünülmüş uzun vadeli, takvimli bir plan yoksa da enerji konusundaki adımlarla beraber bakıldığında bunun ilişkinin derinliği ve kalitesini bir üst seviyeye çıkaracak bir adım olarak görülmemiş olduğunu söylemek de zor. Batı Türkiye'yi, henüz hazır olmadığı bir kararı erken almaya zorlayarak, bu doğumu çok erkene aldırtarak başarısız olmasını sağlamaya çalışıyor olabilir. Normal zamanında doğsa (belki)

sağlıklı olabilecek, en azından yaşama şansı olabilecek bir bebeği erken doğuma sürükleyerek daha doğmadan ölüme sürüklemek gibi. Batılılar, "bu süreç böyle salam taktikleri ile devam ederse gideceği yer belli, kurbağanı haşlanmasını seyretmek yerine kazanı daha vakit varken devirelim" ve Türkiye'yi daha hazır olmadığı bir karar almaya zorlayalım" diye düşünüyor olabilirler.

Bu **krizden çıkış nasıl olabilir?** Türkiye bazı **ödünler ve/veya bahanelerle** S-400 almaktan vazgeçebilir. Düşük de olsa bazı ihtimaller: **(Ödünler) 1) Patriot** füzelerinin fiyatlarında, ödenmesinde indirim ve kolaylığa gidilmesi, teslimatının öne alınması, belki muğlak şekilde de olsa, "evet biz de teknoloji transferi yaparız, hatta **bazı vidaları (!) Türkiye'de üretelim"** denmesi**. 2) Suriye'de Ankara'ya PKK aleyhinesınırlı da olsa müdahale hakkı, toprak, manevra alanı, istihbarat, garantiler, belki PKK kontrolündeki bazı bölgeleri PKK'nın boşaltıp SDF çatısı altındaki Arap unsurların alması, Türkiye'nin buralarda gözetleme, teftiş gibi haklar kazanması**gibi ödünler söz konusu olabilir. (Ama "olabilir" derken ihtimal dahilinde anlamında, muhtemel değil.) **Bahane** olarak ise aklımıza kabaca 3 şey geliyor: **1) Ortak komisyon**kurulması ve buradan S-400'ün "gerçekten" de F-35 ve belki başka bazı sistemler için sakıncalı olacağı sonucu "çıkması," **2) Rusya'nın aslında bize pek fazla bir teknoloji transferi yapmayı düşünmediğinin "ortaya çıkması"** veya **3) İdlib'deRusya ve Şam'ın ortaklaşa bir taarruza**geçmeleri sonucunda Türk gözlem gücünün kayıp vermesi, rejimin kimyasal silah kullanması ve bir kısım belki çok sayıda Suriyeli'nin Türkiye'ye sığınması,. Türkiye'nin de bunu neden göstererek S-400 anlaşmasından çekilmesi. Bunlar da çok muhtemel değil ama pekala mümkün. Ama bu durumda da **Rusya'nın Suriye'de İdlib ile ilgili belki Afrin'i de ve hatta Fırat Kalkanı bölgesini de içine alan bir baskısına maruz kalınabilir.** Türkiye'nin Suriye topraklarını terk etmesi istenir. Ayrıca Şam ve Rusya PKK ile ilişkilerini geliştirebilir. Ruslar Türkiye'den aldıkları avansı geri vermezler. Türkiye'ye turist akışı sıkıntıya girer, "bir kısım domates geri Rusya'dan gönderilir."Türkiye girdiği anlaşmaların

gereğini/arkasını yerine getiremeyen, Batı'nın baskısına boyun eğen bir ülke olarak görünür. Batı ile ilişkileri de çok fazla düzelmez ama belki daha fazla da bozulmaz. Bu kabul edebileceğimiz bir uzlaşma olur mu acaba?

Türkiye'nin özelde ABD genelde **Batı'ya karşı bağımsızlık kazanma isteği meşru, gerekli ve eğer akıllı ve metotlu hareket edilirse gerçekleştirilebilir** bir şey olabilir. Amabunun için tribünler önünde atılan sloganlara sonra kendimizin de inanması gibi hatalardan kaçınmak gerekir. Kendimize bu yolda ara hedefler ve haritalar çizmemiz ve mümkünse bu yolda Batı'nın içinde ve çevresinde ortaklar bulmak, söylemler geliştirmek gerekebilir. Ayrıca **Batı'ya olan ekonomik, askeri, siyasi, teknoloji bağımlılığımızı azaltmak, ayağımızı yorganımıza göre uzatmak, gereksiz çatışmalardan kaçınmak, gerekmedikçe çirkin bir görüntü vermemek, dış politikayı iç politikaya alet etmemek, enerjimizi, kaynaklarımızı verimli kullanmak gerekir**. Herkesle iyi olmamız amaç değildir, mümkün de değildir **gireceğimiz kavgaları doğru seçmek** öyledir. Son olarak şu söylenebilir: **Hükümetin işlerin bu noktaya gelmesinde ciddi sorumluluğu** var. PKK'ya silah atılması ve 15 Temmuz sonrası sert yapılması gereken, en azından rahatsızlığımızı kelimelerin ötesine taşıyarak **İncirlik'i kısmen ve geçici olarak da olsa kapatarak göstermemiz ve kaşı tarafı afallatmamız gereken yerde bunu yap(a)madı,** Esas meseleleri unutup tali yollara saptı, karşı tarafın tepkilerini hesaplayamadı, (gördüğümüz kadarıyla o da en iyi ihtimalle) **birkaç ayı aşan bir planı yok**, personel olarak zayıf(lıyor), gereksiz yere çirkin görüntü verdi, hasımların bizi istedikleri resmetmesine izin verdi, **içeride ortak bir irade ve görüntü oluşturamadı, muhalefeti, kamuoyunu işin içine sokamadı**, içeride ve dışarıda ona buna laf yetiştirmeyi devlet adamlığı zannetti. Ama belki de en önemlisi Batı'ya kafa tutarken bir yandan da hemen her açıdan ona bağımlılığımızı arttırdı. Düşünsek bu liste çok daha uzatılabilir. Ama **ABD'nin hata ve günahları belki de daha fazla. Bir ülkenin can düşmanı iki terör örgütünü koruyup destekleyip, o ülkenin üslerini kullanıp, istediğin zaman haşlayıp tehdit**

edip, ceza verip ambargo koyup sonra da hiçbir şey yokmuş, olmamış gibi davranamazsın. ABD'nin anlı şanlı Türkiye uzmanlarından neredeyse hiçbiri çıkıp "dost ve müttefik bir ülkeye böyle davranılmaz, bu bir yerden patlar, ne yapıyoruz biz, kendimize gelelim" demedi.

Bir ilişki bu kadar gerilimi, çelişkiyi, beceriksizliği kaldıramaz. Bir şey devam edemiyorsa, durur. Ya da belki son bir ıkınmayla biraz daha devam eder ama geleceği sınırlıdır. Bu kriz de belki bir şekilde aşılacak amailişkinin ciddi, dürüst, kapsamlı, uzun dönemli bir bakıma ihtiyacı var. Yoksa ya bitecek ya da iki tarafa da zarar verebilecek şekillere bürünecek. **Amerika'nın Fetö ve PKK'ya destek olup Türkiye'nin dostu ve müttefiki olarak kalamayacağını görmesi gerekir. Zoraki ve cezalandırma tehdidiyle müttefiklik bir yere kadar.**